

Broederenkerk

De Broederenkerk is een van de drie grote kerken in de binnenstad van Zutphen. De toren van de kerk bevat een klok die elke avond om tien voor tien wordt geluid om de hele stad te herinneren aan ... ja, aan wat?

In de middeleeuwen waren er meerdere soorten kerken. Parochiekerken waren bestemd voor het volk en kloosterkerken voor de monniken of nonnen. In de kloosterkerk kon het volk wel in een aparte ruimte terecht om toch de dienst bij te wonen.

De Broederenkerk was een kerk van de Dominicanen, een kloosterorde die oorspronkelijk afkomstig was uit Frankrijk. Zij vestigden zich in 1288 in Zutphen. De monniken leefden sober en zelfvoorzienend; als ze iets te kort kwamen bedelden ze om in hun behoeften te voorzien, zo werden ze ook wel de bedelmonniken genoemd. Gravin Margaretha van Dampierre, de vrouw van de toenmalige graaf van Gelre, schonk in 1293 de monniken grond aan de Berkel, waar zij en haar man een hof met een mooie feestzaal hadden. Deze grond, bestemd voor het verbouwen tot klooster, lag op de grens van de oude stad en de Nieuwstad. De kloosterkerk was rond 1310 klaar en werd in gotische stijl gebouwd. Dit kun je duidelijk zien aan de ramen met spitsbogen en zware steunberen met luchtbogen.

De monniken hielden hun dienst in het koor, het achterste gedeelte van de kerk. Een koorhek scheidde de monniken af van het volk, dat de dienst mocht bijwonen in het schip, het voorste gedeelte van de kerk. Op het dak is de plek van die afscheiding nog altijd af te leiden aan de plek van het klokkentorentje. Het sierlijke torentje is aan alle zijden opengewerkt waardoor je de klok kunt zien. Het is bekroond met een uivormige spits. Misschien valt het je op dat de toren een andere stijl heeft dan de kerk. Hij is dan ook uit 1772, toen de kerk al protestants was. In de middeleeuwen stond er een kleinere, eenvoudige toren op. Vanaf 1972 werd de kerk niet meer gebruikt. In 1981 kreeg hij een nieuwe bestemming als bibliotheek en is deze eeuwenoude kerk openbaar toegankelijk!

-
- ▶ Bouwjaar: 1772
 - ▶ Hoogte: 31 meter
 - ▶ Basisvorm: vierkant
 - ▶ Formaat: 4 x 4 m
 - ▶ Gebruik: klokkentoren
-

In detail: de dakruiter

Het torentje zoals we dat nu zien is niet altijd zo groot geweest. In het begin stond er een veel kleiner torentje op het dak. De bescheiden afmetingen van de toren hadden een bepaalde zin. De monniken wilden namelijk niet pronken met wat ze hadden maar hadden wel een klokkentorentje nodig om daarmee hun strakke leefritme aan te geven. Een grote toren, vanaf de grond opgebouwd, was dus niet nodig. Het torentje hoefde alleen maar een klok te bevatten en kon door zijn geringe gewicht gewoon boven op het dak steunen. We noemen dit een dakruiter. Als een ruiter te paard, zo stond het torentje op de nok van het dak, stevig maar onzichtbaar verankerd.

In 1772 werd het torentje vervangen door een dakruiter die ongeveer twee maal zo groot was. Dat is de toren zoals we die nu zien. Vermoedelijk herinnerde het oude torentje te veel aan het katholieke kloosterverleden, de kerk werd immers na de reformatie overgedragen aan de hervormden. De dakruiter lijkt misschien van steen maar is gemaakt van hout bekleed met lood. Tijdens het luiden van de klok kun je van buitenaf goed zien dat de klok heen en weer beweegt. Tegenwoordig wordt de klok niet meer handmatig geluid zoals vroeger maar automatisch.

Verhaal: de klokken

In de toren hangt al sinds eeuwen een luidklok, die tegenwoordig het poortersklokje wordt genoemd. Uit archiefstukken is bekend dat de stad in 1611 het besluit nam om iedere avond de klok van de Broederenkerk te luiden om de mensen te waarschuwen dat de stadspoorten zouden sluiten. De poortwachter moest vervolgens drie keer hard roepen of er nog inwoners buiten de poort waren voordat hij deze sloot. In de middeleeuwen was het namelijk gevaarlijk om laat op de avond buiten de stad te zijn.

Het klokje diende niet alleen als waarschuwing dat de poorten gesloten werden. Een ander archiefstuk vertelt ons dat een stadsdienaar de opdracht kreeg om 's avonds om half zes 'het klokje in de Broerentoren te luyden, ten teken dat ingekomen vreemden zig op het wijnhuis zullen aangeven'. Het geluid van de klokken was altijd een bron van discussie. Zo klaagde het bestuur van een naastgelegen ziekenhuis dat zenuwpatiënten er zeer onrustig van werden. De dienstboden in dat zelfde ziekenhuis zagen het luiden als een voordeel; ze wisten nu dat ze hun laatste ronde langs de zieken moesten maken. Ook was het bij sommige families de gewoonte, om de verjaardagsvisite te beëindigden als het klokje begon te luiden.

In de oorlog werd de klok gestolen door de Duitsers. Na de oorlog schonken de burgers van Zutphen een nieuwe klok. Tegenwoordig wordt de klok om 6 uur kort geluid om de gevallen in de oorlog te herdenken en klinkt hij tussen 21.50 en 22.00 uur, als herinnering aan de tijd dat Zutphen nog stadspoorten had.

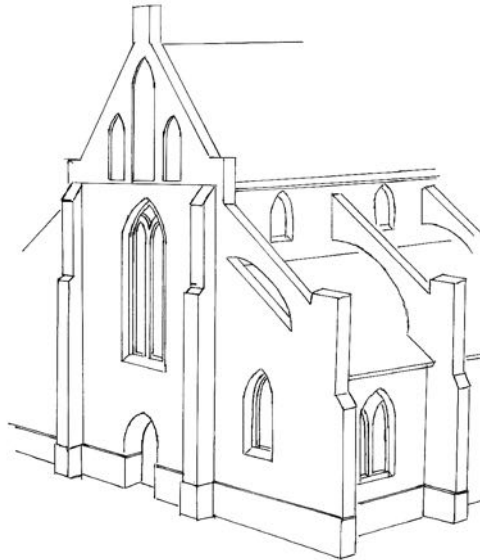

Broederenkerk

Vragenblad onderbouw

Naam: Klas:

1. Wat is het verschil tussen een kloosterkerk en een parochiekerk?
2. Teken op onderstaande afbeelding een cirkel om een spitsboog, zet een pijl bij de steunbeer en een kruisje bij een luchtboog.

3. De ingang van de bibliotheek zit in de gevel aan de westkant. Kom je door die ingang binnen in het schip of in het koor?
4. Leg het begrip dakruiter uit.

5. Op het dak van de kerk zitten zowel leien als dakpannen, het dak van het torentje is anders bekleed, welk materiaal is dit.

6. Op het dak van de toren zit een bolvormige constructie, hoe noemen we zo'n vorm?

7. Vroeger werd de klok met de hand geluid, tegenwoordig gebeurt dit automatisch met een motor. Waarom is dit zo besloten?

8. Wat is een poorter?

9. Vraag aan mensen die in de buurt wonen of ze het prettig vinden dat de klok 's avonds luidt, noteer twee reacties.

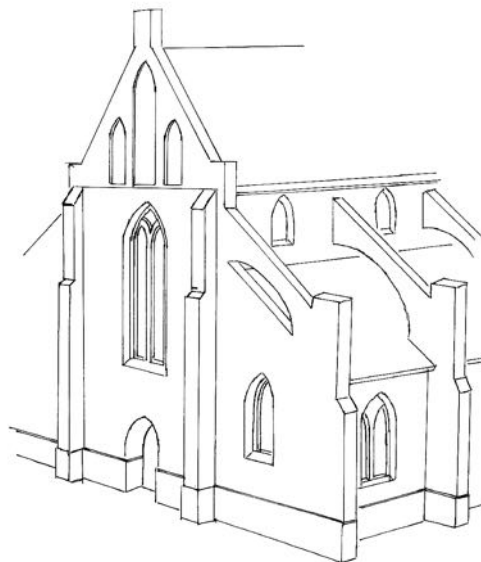
Broederenkerk

Vragenblad bovenbouw

Naam: Klas:

1. Wat is het verschil tussen een kloosterkerk en een parochiekerk?

2. Teken op onderstaande afbeelding een cirkel om een spitsboog, zet een pijl bij de steunbeer en een kruisje bij een luchtboog.

3. Reken uit hoe lang ongeveer over de bouw van de broederenkerk is gedaan. Zoek uit of dit lang of kort was voor de bouw van een middeleeuwse gotische kerk. Beargumenteer je antwoord met parallellen (andere gotische kerken).

4. De ingang van de bibliotheek zit in de gevel aan de westkant. Kom je door die ingang binnen in het schip of in het koor?

5. In welke bouwstijl is de dakruiter gebouwd?

6. Op het dak van de kerk zitten zowel leien als dakpannen, het dak van het torentje is anders bekleed, welk materiaal is dit.

7. Wat is een poorter?

8. De tekst op het klokje luidt:
‘Me dedit civitas Zutphaniensis MDCCCCXLVIII’.
Wat betekent deze tekst?